

Melinda Gates

TRENUTEK DVIGA

Kako večji vpliv žensk spreminja svet

Melinda Gates

TRENUTEK DVIGA

Kako večji vpliv žensk spreminja svet

Prevedel Samo Kuščer

UMco

Ljubljana, 2019

Melinda Gates
TRENUTEK DVIGA
Kako večji vpliv žensk spreminja svet

THE MOMENT OF LIFT
How Empowering Women Changes the World

Text Copyright © 2019 by Melinda Gates
Published by arrangement with Flatiron Books. All rights reserved.

© za Slovenijo UMco d. d., 2019. Vse pravice pridržane.

Prevod: Samo Kuščer
Izdajatelj in založnik: UMco, d. d.
Zbirka Angažirano

Odgovorni urednik: Samo Rugelj
Knjigo uredila: Renate Rugelj
Oblikovanje ovitka in postavitev: Aleš Cimprič
Oblikovanje motiva na naslovnici: Keith Hayes
Tisk: Primitus d.o.o.
Naklada: 500 izvodov, 1. natis
Ljubljana, 2019

Brez pisnega dovoljenja založbe je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku, skupaj s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranitvijo v elektronski obliki, v okviru določil Zakona o avtorski in sorodnih pravicah.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

305-055.2
316.346.2-055.2

GATES, Melinda

Trenutek dviga : kako večji vpliv žensk spreminja svet / Melinda Gates ; prevedel Samo Kuščer. - 1. natis. - Ljubljana : UMco, 2019. - (Zbirka Angažirano)

Prevod dela: The moment of lift
ISBN 978-961-7050-38-7
COBISS.SI-ID 299932928

Za Jenn, Roryja in Phoebe

Vsebina

Uvod

11

PRVO POGlavJE

Dviganje odlične zamisli

15

DRUGO POGlavJE

Krepitev mater: Zdravje mater in novorojenčkov

41

TRETJE POGlavJE

Vse dobre stvari: Načrtovanje družine

65

ČETRTO POGlavJE

Dvignjen pogled: Dekleta v šolah

101

PETO POGlavJE

Tiha neenakost: Neplačano delo

127

ŠESTO POGLAVJE

Neslišni glas deklet: *Otroška poroka*

163

SEDMO POGLAVJE

Dojemanje spolne pristranskosti: *Ženske v kmetijstvu*

189

OSMO POGLAVJE

Ustvarjanje nove kulture: *Ženske na delovnem mestu*

213

DEVETO POGLAVJE

Naj se para srce: *Skupni dvig*

253

Epilog

277

Zahvale

281

Organizacije, ki jih bralke in bralci lahko podpirajo

285

Najbolj se bojimo tega, da smo neznansko močne.

– MARIANNE WILLIAMSON

Uvod

Ko sem bila majhna, so bili polèti v vesolje nadvse pomemben del mojega življenja. Odraščala sem v Dallasu v Teksasu v katoliški družini s štirimi otroki, z mamo, ki je bila doma, da je za vse skrbela, in očetom, inženirjem, ki je delal pri programu Apollo.

Na dan, ko so izstrelili kakšno raketo, smo se zbasali v avtomobil in se peljali k očetovemu prijatelju, prav tako inženirju pri programu Apollo, da smo skupaj gledali dogodek na televiziji. Še danes v kosteh čutim napetost ob odštevanju pred izstrelitvijo. *»Še dvajset sekund do izstrelitve. Še petnajst sekund. Dvanajst, enajst, deset, devet, začetek postopka vžiga, šest, pet, štiri, tri, dva, ena, nič. Vsi motorji delujejo. Vzlet! Raketa je vzletela!!!«*

Ob teh trenutkih sem bila vedno navdušena, še posebej tedaj, ko se motorji prižgejo, se zemlja zatrese in se raketa začne dvigati. Nedavno sem prebrala izraz 'trenutek dviga' v knjigi Marka Nepa, enega mojih najljubših duhovnih piscev. S tem izrazom zajame trenutek miline. Piše, da se

je nekaj »dvignilo kot ruta v vetru«, njegova otožnost se je umirila in počutil se je celega.

Markova podoba dviga je polna čudenja. Čudenje pa mi pomeni dvoje. Lahko je vzhičenje, lahko pa je tudi zvedavost. Vzhičenja mi ne primanjkuje, prav tako pa tudi ne zvedavosti. *Hočem vedeti, kako poteka dvig!*

Vsi smo že kdaj sedeli v letalu in na vzletni stezi čakali na trenutek, ko se letalo vendarle dvigne v zrak. Ko so bili otroci še majhni in smo čakali na vzlet, sem jim govorila: »Kolesa, kolesa, kolesa.« Ko so bili malo starejši, so še oni povzeli z menoj, in smo tako deklamirali več let. Včasih smo »kolesa, kolesa, kolesa« rekli večkrat, kot smo pričakovali, in takrat sem pomislila: *Zakaj neki traja tako dolgo, da vzletimo?*

Zakaj torej včasih traja tako dolgo? In zakaj se včasih vse zgodi tako hitro? Kako se znajdemo na prelomni točki, ko sile, ki nas potiskajo navzgor, presežejo sile, ki nas vlečejo navzdol, se dvignemo s tal in vzletimo?

V zadnjih dvajsetih letih, ko sem potovala po svetu in se posvečala delu fundacije, ki sva jo soustanovila z možem Billom, sem se pogosto spraševala:

Kako lahko prikličemo ta trenutek dviga pri ljudeh, še posebej pri ženskah? Če omogočimo ženskam, da se dvignejo, dvignemo celotno človeštvo.

Kako lahko ustvarimo trenutek dviga v človeških srcih, tako da bi vsi želeli dvigniti ženske? Včasih za to ni potrebno nič drugega, kakor da jih nehamo vleči navzdol.

Med popotovanji sem izvedela za stotine milijonov žensk, ki si želijo odločati, ali naj imajo otroke in kdaj naj jih imajo, vendar tega ne morejo. Ne morejo priti do kontracepcije. Veliko je tudi drugih pravic in pristojnosti, ki jih odrekajo

ženskam in deklicam: Pravica, da se odločajo, ali naj se poročijo in koga naj vzamejo. Pravica do šolanja. Lastnega zaslužka. Dela zunaj doma. Hoje zunaj doma. Trošenja lastnega denarja. Ustanavljanja podjetja. Najemanja posojila. Posedovanja lastnine. Ločitve. Obiska zdravnika. Kandidature za politične funkcije. Vožnje s kolesom. Vožnje avtomobila. Šolanja na univerzi. Študija računalništva. Vabljenja investitorjev. Vseh teh pravic ženske v nekaterih delih sveta nimajo. Včasih jim pravice odrekajo zakoni, a tudi v primeru, ko so uzakonjene, jim jih pogosto odrekajo družbene pristranskosti in predsodki proti ženskam.

Moje popotovanje zagovarjanja pravic žensk se je začelo na področju načrtovanja družine. Pozneje sem se začela javno ukvarjati tudi z drugimi vprašanji. Kmalu pa sem spoznala – ker so mi to kmalu *povedali* –, da ne zadostuje, če se le potegujem za pravice v zvezi z načrtovanjem družine in za reševanje drugih problemov. Morala bi se potegovati za *ženske*. Postalo mi je jasno, da z uveljavljanjem ene pravice za drugo ne bomo postale enakopravne z moškimi. Moramo se postaviti zase, potem pa bomo pravice pridobile v valovih.

To sem se naučila od izjemnih žensk, ki vam jih želim tu predstaviti. Pri nekaterih pripovedih o njih vam bo šlo na jok. Pri drugih boste vriskali od navdušenja. Te junakinje so gradile šole, reševale življenja, omogočale, da so se končale vojne, omogočale dekletom večji vpliv in spreminjale družbene norme. Prepričana sem, da vas bodo navdihnile. Mene so že.

Pokazale so mi, kaj vse se spremeni, če so ženske močne, in želim, da to vidijo vsi. Pokazale so mi, kako je mogoče resnično vplivati, in želim si, da vsi to spoznajo. Zato sem

napisala to knjigo. S svetom si želim deliti pripovedi o teh ženskah, ki so osmislile moje delo in dale dodaten polet mojemu življenju. Želim, da vsi vidimo, kako lahko drug drugemu pomagamo k uspehu. Motorji se vžigajo; tla se tresejo; dvigamo se. Bolj kot kdajkoli prej imamo dovolj znanja, energije in moralnega dožemanja, da porušimo zgodovinske vzorce. Pomagati moramo vsem, ki se trudijo, da se to zgodi – tako ženskam kot moškim. Nikogar ne smemo pustiti ob strani. Vse je treba vključiti. Želimo si dvigniti ženske. Ko pa se vsi povežemo, postanemo gonilna sila, ki poskrbi za dvig.

Dviganje odlične zamisli

Naj najprej povem nekaj o svojem ozadju. Hodila sem na uršulinsko akademijo, deklinško srednjo šolo v Dallasu. V zadnjem letniku sem med dnevom odprtih vrat šla na Dukovo univerzo, kjer sem se navdušila nad oddelkom za računalništvo in se odločila za ta študij. Vpisala sem se in pet let pozneje v roki držala diplomo iz računalništva in magisterij iz menedžmenta. Pri podjetju IBM, kjer sem med študijem delala nekaj poletij, so mi ponudili službo, vendar sem jo odklonila in se zaposlila v manjšem podjetju Microsoft, kjer so proizvajali programsko opremo. Devet let sem delala na različnih položajih, nazadnje sem postala generalna direktorica za informacijske izdelke. Zdaj se ukvarjam s filantropijo in večino časa posvetim iskanju načinov, kako bi se lahko življenje ljudi izboljšalo – pogosto pa si tudi delam skrbi, da jih bom pustila na cedilu, če ne storim vsega pravilno. Sem tudi žena Billa Gatesa. Poročila sva se na prvi dan novega leta 1994. Imava tri otroke.

To je ozadje. Zdaj pa vam bom povedala daljšo pripoved o moji poti do krepitve ženskega vpliva in pa o tem, kako sem se tudi sama krepila, ko sem se trudila, da bi krepila druge.

Jeseni leta 1995, ko sva bila z Billom poročena skoraj dve leti in sva se odpravljala na Kitajsko, sem ugotovila, da sem noseča. Potovanje na Kitajsko je bilo obema nadvse pomembno. Bill si je le redko vzel čas stran od Microsofta, poleg tega sva načrtovala pot še z nekaj drugimi pari. Nisem si želela pokvariti počitnic in sem resno razmišljala, ali naj Billu povem šele potem, ko se vrnemo. Kakšen dan in pol sem si govorila: *Nič takega, če izve malo pozneje*. Potem pa sem sprevidela: *Ne, moram mu povedati, saj gre lahko kaj narobe*. Še pomembneje pa: *Moram mu povedati, saj je otrok tudi njegov*.

Ko sem se potem zjutraj pred službo z Billom pogovorila, je bil navdušen nad vestjo, da bo postal očka, dodal pa je: »Razmišljala si, da mi ne bi takoj povedala? *Se hecaš?*«

Tako sem kar zgodaj napravila prvo napako glede starševstva.

Šla sva na Kitajsko in sva se imela čudovito. Nosečnost ni ničesar spremenila, malo zoprno je bilo le v starem muzeju na zahodnem Kitajskem, ko je kustos odprl star zaboj z mumijo in sem zaradi smradu morala steči ven, da ne bi bruhala. (Pozneje sem izvedela, da se lahko jutranja slabost pojavi ob kateremkoli času dneva.) Ko je ena od prijateljic videla, kako sem odbrzela ven, je rekla: »Melinda je noseča.«

Na poti domov s Kitajskega sva se z Billom ločila od skupine, da bi nekaj časa prebila sama. Billa je šokiralo, ko sem mu med pogovorom rekla: »Veš kaj, po porodu ne bom več delala. Ne bom šla nazaj v službo.« Osupnil je. »Kako to misliš?« Odvrnila sem: »Dovolj imava in ne potrebujemo moje plače. Gre torej za to, kako bova skrbela za otroka. Ti ne boš delal nič manj kot prej, zase pa si ne predstavljam, kako bi lahko dovolj dobro delala v službi in hkrati skrbela za otroka.«

Iskreno vam pripovedujem, kaj sva se pogovarjala, ker želim takoj na začetku izpostaviti nekaj pomembnega: Ko sem se prvič ukvarjala z vprašanjem, kaj materinstvo pomeni za zaposleno žensko, je v splošnem veljalo, da pri zakoncih z otroki moški delajo, ženske pa so doma. Tako sem menila tudi sama, čeprav ne mislim, da je šlo za kakšen resen razmislek. V resnici mislim, da je čudovito, če si ženska želi ostati doma. Mora pa to biti posledica odločitve, ne nekaj, kar moramo storiti, ker nimamo izbire. Svoje odločitve nikakor ne obžalujem in tudi danes bi se tako odločila. Takrat pa sem enostavno predpostavljala, da ženske pač to počno.

Ko so me prvič vprašali, ali sem feministka, dejansko nisem vedela, kaj naj odgovorim, saj se nisem imela za feministko. Niti ne vem, ali sem sploh vedela, kaj je feministka. Takrat je bila najina hči Jenn stara malo manj kot leto dni.

Po dvaindvajsetih letih sem zagrizena feministka. Zdi se mi zelo preprosto. Feministka je prepričana, da bi morala *vsaka* ženska imeti možnost, da pove svoje in se posveti svojim potencialom, ter da bi morali moški in ženske sodelovati pri rušenju pregrad in odpravljanju predsodkov, ki ženske še vedno zavirajo.

Tega še pred desetimi leti ne bi mogla izreči s popolno gotovostjo. Šele potem, ko sem dolga leta poslušala pripovedi žensk, ki so pogosto živele v skrajno težkih razmerah, se mi je razjasnilo, kako prihaja do neenakosti in kako ljudje uspevajo.

A to je prišlo šele pozneje. Leta 1996 sem na vse gledala skozi optiko tradicionalnih vlog spolov in Billu sem rekla, da se ne bom vrnila v službo.

To ga je resnično osupnilo. Za najino skupno življenje je bilo nadvse pomembno, da delam pri Microsoftu. Bill je podjetje soustanovil leta 1975, jaz pa sem se tam zaposlila leta 1987 kot prva ženska s končanim študijem MBA. Spoznala sva se kmalu zatem. Službeno sem šla na prireditev našega podjetja v New York. Moja sostanovalka v hotelu (tedaj smo si vedno delili sobe, da bi privarčevali) mi je dejala, naj pridem na družabno večerjo, za katero prej nisem vedela. Prišla sem precej pozno, tako da so bile zasedene vse mize razen ene, ob tej sta bila drug ob drugem prosta dva stola. Sedla sem na enega od njiju. Nekaj minut pozneje je prišel Bill in sedel na drugega.

Med večerjo sva se veliko pogovarjala in čutila sem, da sem mu všeč, vendar se potem kar lep čas nisva več videla. Potem pa sva nekega sobotnega popoldneva trčila drug ob drugega na službenem parkirišču. Ogovoril me je in me vprašal, ali bi se dobila z njim v petek čez dva tedna. Zasmejala sem se in rekla: »To pa zame ni dovolj spontano. Povabi me za kdaj prej.« Povedala sem mu svojo telefonsko številko. Dve uri pozneje, ko sem bila že doma, me je poklical in me vprašal, ali bi se dobila ta večer. »Ti je to dovolj spontano?« je vprašal.

Ugotovila sva, da imava veliko skupnega. Oba imava rada uganke in rada tekmujeva. Tekmovala sva z ugankami in se igrala matematične igre. Mislim, da ga je očaralo, ko sem ga premagala pri matematični igri in zmagala, ko sva prvič igrala igro Clue, namizno igro, pri kateri moraš ugotoviti, kdo je morilec, v katerem prostoru se je zgodil umor in s kakšnim orožjem. Predlagal mi je, naj preberem njegov najljubši roman *Veliki Gatsby*, ki pa sem ga že prebrala in to dvakrat. Morda se mu je v tistem trenutku posvetilo, da je spoznal nekoga, ki mu je kos – romantično, bi rekel on. Meni je postalo jasno, da sem spoznala nekoga, ki mi je kos, ko sem videla njegovo zbirko glasbenih plošč – veliko Franka Sinatre in Dionne Warwick. Ko sva se zaročila, ga je nekdo vprašal: »Kaj čutiš do Melinde?« Odgovoril je: »Ne moreš si misliti – čutim, da bi se poročil z njo.«

Delila sva si tudi prepričanje o moči in pomenu programske opreme. Vedela sva, da s pisanjem programske opreme za osebne računalnike posameznikom omogočamo računalniške zmogljivosti, kakršne so dotlej imele le ustanove, in da bo demokratizacija računalništva spremenila svet. Prav zato sva tako rada vsak dan hodila na Microsoft in zavzeto pomagala ustvarjati programsko opremo.

Po pogovorih o najinem otroku pa je postalo jasno, da se končujejo časi, ko lahko oba delava pri Microsoftu. Jasno je bilo, da tudi ni veliko možnosti, da bi šla nazaj potem, ko bodo otroci zrasli. O tem sem veliko razmišljala, še preden sem zanosila. Pogovarjala sem se s prijateljicami in kolegicami, ko pa je bila Jenn na poti, sem se že odločila. Bill me ni skušal pregovoriti. Le ponavljal je: »Čisto zares?!«

Ko se je bližal porod, me je začel spraševati: »Kaj pa boš potem počela?« Tako rada sem delala, da si ni mogel

predstavljati, da bom kar zavrgla ta pomembni del svojega življenja. Pričakoval je, da se bom česa lotila takoj po rojstvu Jenn.

Imel je prav. Kmalu sem začela iskati področje, na katerem bi se lahko ustvarjalno udejstvovala. Ko sem zapustila Microsoft, me je najbolj zanimalo vprašanje, kako pripraviti dekleta in ženske, da bi se ukvarjale s tehnologijo, saj je meni osebno tehnologija toliko pomenila v gimnaziji, na univerzi in pozneje.

Na uršulinski akademiji so nas učili o vrednotah družbene pravičnosti in nas močno gnali, da smo se odlikovale pri vseh predmetih, niso pa presegli predsodkov proti ženskam, ki so tedaj prevladovali in so še danes močno prisotni. Naj ponazorim: V bližini je bila jezuitska srednja šola za fante, ki je veljala za sestrsko šolo naše. Dekleta z uršulinske šole smo se k jezuitom hodile učiti infinitezimalni račun in fiziko, fantje pa so se k uršulinkam hodili učiti tipkanja.

Preden sem začela hoditi v zadnji letnik, je moja učiteljica matematike, gospa Bauer, na matematični konferenci v Austinu videla računalnike apple II+. Ko se je vrnila, je dejala: »Te naprave moramo nabaviti za naše šolarke.« Ravnateljica, sestra Rachel, je vprašala: »Kaj pa bomo z njimi, če jih nihče ne zna uporabljati?« Gospa Bauer je odvrnila: »Če jih kupimo, se bom naučila, kako jih lahko poučujem.« Šola je segla globoko v proračun in nabavila prve osebne računalnike – *pet* za celotno šolo s šeststo dekleti – in en termični tiskalnik.

Gospa Bauer se je v prostem času in na lastne stroške vozila do Univerze severnega Teksasa na pouk večerne šole računalništva, da nas je lahko potem dopoldne v šoli

o tem učila. Pozneje je celo magistrirala, me v šoli pa smo pri predmetu nadvse uživale. Pisale smo programe za reševanje matematičnih nalog, pretvarjale števila v različne osnove in oblikovale preproste animacije. Pri enem od projektov sem programirala kvadraten smehljajoči se obraz, ki se je po zaslonu gibal v taktu Disneyjeve pesmi 'It's a Small World'. Bilo je nadvse preprosto – računalniki v tistem času niso bili zelo grafično zmogljivi –, vendar se tega nisem zavedala. Ponosna sem bila na svojo stvaritev!

Tako sem po naključju spoznala, da imam rada računalnike, ključna pa je bila vloga gospe Bauer, ki je rekla: »Te naprave moramo nabaviti za naše šolarke.« Tako sem spoznala prvo zagovornico večje vloge žensk v tehnologiji. V naslednjih letih sem spoznala, kako veliko jih še potrebujemo. Na univerzi sem programirala z moškimi študenti. Ko sem se zaposlila pri Microsoftu, so bili drugi kandidati z diplomom MBA, ki so se tedaj zaposlili, sami moški. Ko sem hodila na pogovore za službo pri Microsoftu, so se z izjemo ene vodilne osebe z menoj pogovarjali sami moški. To se mi ni zdelo pravilno.

Želela sem si, da bi ženske delile te priložnosti, to pa je bila tudi glavna tema filantropskega dela, ki sem se ga lotila kmalu po rojstvu Jenn. Menila sem, da je mogoče dekleta najbolje seznaniti z računalništvom tako, da vpeljemo računalnike v javne šole. Povezala sem se z več šolami in jim priskrbela računalniško opremo. Čim bolj pa sem se s tem ukvarjala, tem jasneje mi je postajalo, da bi bilo grozljivo drago, če bi želeli dostopnost do računalnikov razširiti na vse šole v državi.

Bill je z vsem srcem prepričan, da bi morala biti tehnologija na voljo vsem, v tistem času pa so pri Microsoftu delali

na skromnem projektu, pri katerem so knjižnicam darovali računalnike, da bi čim več ljudi imelo dostop do interneta. Ko so projekt končali, so napovedali sestanek, na katerem naj bi Billu predstavili rezultate. »Pridi zraven, da boš izvedela, kako je šlo,« mi je dejal. »To je nekaj, kar naju oba zanima.« Ko sva videla številčne rezultate, sva drug drugemu rekla: »Odlično, mogoče bi morali to razširiti na vso državo. Kaj meniš?«

Najina fundacija je v tistem času nastala kot ideal s skromno količino denarja. Verjela sva v enakovrednost vseh življenj, videla pa sva, da svet ne deluje tako ter da so nekateri deli sveta bolj prizadeti zaradi revščine in bolezni od drugih. Želela sva si vzpostaviti fundacijo, ki bi se borila s temi nepravilnostmi, nisva pa imela nikogar, ki bi jo vodil. Jaz tega nisem mogla prevzeti, saj se ob majhnih otrocih nisem nameravala polno zaposliti. V tistem času pa je Patty Stonesifer, ženska z najvišjim položajem v Microsoftu, ki sva jo tako Bill kot jaz spoštovala in občudovala, odhajala, z Billom pa sva si jo na poslovilni zabavi drznila vprašati, ali bi vodila ta projekt. Privolila je in postala prvi zaposleni v fundaciji. Delala je brezplačno v majhni pisarni nad picerijo.

Tako sva začela s filantropijo. Imela sem čas, da sem se s tem ukvarjala, ko sem bila še doma z Jenn, saj se nama je sin Rory rodil šele potem, ko je bila Jenn stara že tri leta.

Ko gledam na to nazaj, mi je jasno, da sem se v tistih letih soočala z najpomembnejšim vprašanjem za svojo prihodnost: »Si želiš kariere ali bi bila raje doma in skrbela za otroke?« Moj odgovor je bil: »Ja!« Najprej kariera, potem dom in otroci, potem mešanica enega in drugega, pa spet kariera. Imela sem priložnost, da imam dve karieri pa še

družino, kakršno sem si želela, ker finančno nismo potrebovali mojega dohodka. Za to je bil še en razlog, njegov pomen pa mi je povsem jasen postal šele čez več let: pomagala mi je drobna tabletko, s katero sem si lahko sama določala razmik med nosečnostmi.

Mislim, da je nekoliko ironično, da potem, ko sva z Billom začela iskati vse mogoče načine, kako svet spremeniti na bolje, nisem napravila nedvoumne povezave med našimi napori, da pomagava najrevnejšim ljudem na svetu, in kontracepcijskimi tabletami, ki sem jih uporabljala, da sem lahko kar najbolje delovala na več področjih. Pri fundaciji smo s programom načrtovanja družine začeli že kmalu na začetku, vendar se nismo v polni meri zavedali njegovega velikega pomena. Niti sanjalo se mi ni, da se bom s tem podala v javno življenje.

Seveda pa sem prav dobro razumela pomen kontracepcije za lastno družino. Ni naključje, da sem zanosila šele potem, ko sem že skoraj desetletje delala pri Microsoftu in sva bila z Billom pripravljena, da imava otroke. Ni naključje, da se nama je Rory rodil tri leta po Jenn, Phoebe pa tri leta po Roryju. Tako sva se odločila. Seveda sva imela tudi nekaj sreče. Zanosila sem tedaj, ko sem si tega želela. Hkrati pa *nisem* zanosila, ko si tega nisem želela. Tako sva si ustvarila življenje in družino, kakršno sva si želela.

Iskanje pomembne spregledane zamisli

Z Billom sva Fundacijo Billa in Melinde Gates uradno ustanovila leta 2000. Združili smo že obstoječo Gatesovo fundacijo za učenje in Fundacijo Williama H. Gatesa. Fundacijo

sva poimenovala po obeh, saj naj bi imela jaz pomembno vlogo pri njenem vodenju – večjo kot Bill v tistem času, saj je bil tedaj in potem še vsaj osem let povsem vpleten v delo pri Microsoftu. Imela sva dva otroke – Jenn je bila stara štiri leta in je začela hoditi v vrtec, Rory je bil star šele eno leto –, vendar sem se močno veselila dodatnega dela. Poudarila pa sem, da želim delati v ozadju. Želela sem si preučevati probleme in stanje na terenu ter razpravljati o strategijah, nisem pa si še želela prevzeti vidne vloge. Videla sem, kaj pomeni, če si tako znan in izpostavljen, kot je bil Bill, in ni mi bilo do česa podobnega. Še pomembneje pa je, da si nisem želela preveč časa prebiti proč od otrok; želela sem jim zagotoviti čim bolj normalno otroštvo. To mi je bilo nadvse pomembno in zavedala sem se, da bom teže varovala njihovo zasebnost, če se bom odrekla svoji. (Ko so otroci šli v šolo, sva jih vpisala z mojim dekleškim priimkom, French, da bi jim zagotovila nekaj anonimnosti.) Javnosti pa sem se izogibala tudi zato, ker sem perfekcionistka. Vedno sem imela občutek, da moram na vsako vprašanje imeti odgovor, v tistem trenutku pa nisem imela občutka, da vem dovolj, da bi lahko bila javni glas fundacije. Zato sem dala jasno vedeti, da ne bom javno govorila ali dajala intervjujev. To je bila vsaj na začetku Billova naloga.

Na začetku sva se posvečala težavam, za katere se države in trgi niso zmenili, in rešitvam, ki jih niso preizkušali. Želela sva odkriti pomembne spregledane zamisli, pri katerih bi z majhnim vložkom dosegli velika izboljšanja. O tem sva se največ naučila med potovanjem v Afriko leta 1993, leto dni pred poroko. Takrat fundacije še nisva ustanovila in se nama ni še niti sanjalo, kako bi vlagala denar, da bi se življenje ljudi izboljšalo.

Videla sva prizore, ki jih nisva mogla pozabiti. Spominjam se, kako sva se vozila v okolici nekega mesta in videla mater, kako nosi dojenčka v naročju, drugega na hrbtu, na glavi pa butaro dračja. Očitno je od daleč pripešačila bosa, medtem ko so imeli moški, ki sva jih videla, obute sandale, kadili so cigarete, niso nosili butar na glavi in se jim ni bilo treba ukvarjati z otroki. Med vožnjo sva videla še več žensk, ki so prenašale težka bremena. Želela sem si izvedeti več o njihovem življenju.

Ko sva se vrnila iz Afrike, sva z Billom pri nas doma na večerji gostila Nan Keohane, tedanjo predsednico Dukove univerze, in še manjše število drugih gostov. V tistem času skoraj nikoli nisem prirejala takšnih pogostitev, s to večerjo pa sem bila zadovoljna. Raziskovalec, ki je tudi sedel za mizo, nam je povedal o velikanskem številu otrok v revnih državah, ki umirajo za drisko, in o tem, kako bi jih lahko rešile rehidracijske soli. Kmalu zatem je kolegica predlagala, da prebereva *Poročilo o svetovnem razvoju leta 1993*. V njem je pisalo, da bi bilo mogoče veliko smrtnih primerov preprečiti s poceni pristopi, vendar se to ni dogajalo. Nihče ni imel občutka, da je to njegova naloga. Potem sva z Billom prebrala ganljiv članek Nicholasa Kristofa v časniku *The New York Times*, v katerem je opisal, kako zaradi driske umirajo milijoni otrok v državah v razvoju. Vse, kar sva prebrala in slišala, je vsebovalo isto sporočilo: Otroci v revnih državah umirajo zaradi okoliščin, zaradi katerih ne umre noben otrok v Združenih državah.

Včasih ti nova dejstva in spoznanja ne pridejo do zavesti, dokler jih ne slišiš iz več virov, potem pa se vse razjasni. Ko sva z Billom vse pogosteje brala o umirajočih otrocih, ki jih

je mogoče rešiti, sva začela razmišljati, da *morda glede tega lahko kaj storiva*.

Od vsega naju je najbolj presenetilo, kako malo pozornosti je deležna ta problematika. Bill je med svojimi predavanji problem ponazoril z letalsko nezgodo. Če trešči letalo, umre tristo ljudi, za njihove svojce je to huda tragedija, o nezgodi pišejo vsi časniki. Istega dne pa umre trideset tisoč otrok, kar je za njihove svojce prav tako huda tragedija, o tem pa ne pišejo v *nobenem* časniku. Za te otroke ne izvemo, ker umirajo v revnih državah, kar pa se dogaja v revnih državah, ni deležno velike pozornosti v bogatih. To me je od vsega najbolj šokiralo: Milijoni otrok umirajo zato, ker so revni, o tem pa nič ne izvemo prav tako zato, ker so revni. Takrat sva se začela ukvarjati z globalnim zdravstvom. Začelo se nama je svitati, kako lahko na to vplivava.

S ciljem reševanja otrok sva se lotila globalnega delovanja, prva velika investicija pa je bila v cepiva. Zgrožena sva ugotovila, da cepivo, proizvedeno v Združenih državah, potrebuje petnajst do dvajset let, da pride do revnih otrok v državah v razvoju, boleznim, zaradi katerih umirajo otroci v teh državah, pa se tukajšnji raziskovalci cepiv sploh ne posvečajo. Prvič v življenju sva jasno videla, kaj se zgodi, ko ni tržnega interesa za pomoč revnim otrokom. Milijoni otrok umirajo.

To je bil ključen nauk za naju, zato sva se povezala z vladami in drugimi organizacijami, da smo ustanovili zvezo za cepiva GAVI, ki bi lahko s tržnimi mehanizmi pomagala dostaviti cepivo vsem otrokom na svetu. Spet in spet sva tudi spoznavala, da sta problema boleznim in revščine vedno povezana. Nepovezanih problemov ni.

Na enem svojih prvih potovanj v okvirih fundacije sem obiskala Malavi, kjer me je globoko presunilo, ko sem videla veliko mater, kako stojijo v dolgih vrstah, da bi dale cepiti otroke. Ko sem se z njimi pogovorila, so mi povedale, kako daleč so prišle peš. Ni jih bilo malo, ki so prehodile petnajst, dvajset kilometrov. Hrano za ta dan so prinesle s seboj. Poleg otroka, ki naj bi ga cepili, so morale s seboj vzeti tudi druge svoje otroke. Ta dan je bil še posebej težaven za te ženske, ki so že tako ali tako težko živele. Skušali smo jim olajšati in skrajšati pot ter spodbuditi še več mater, da bi se podale nanjo.

Spominjam se, da sem videla mlado mater z majhnimi otroki in jo vprašala: »Ali te krasne otroke peljete na cepljenje?«

Odvrnila je: »Kaj pa jaz? Zakaj moram v tej vročini prehoditi dvajset kilometrov, da dobim injekcijo?« S tem ni mislila na cepivo. Mislila je ne depo-provero, injekcijo kontracepcijskega sredstva z dolgotrajnim delovanjem, ki prepreči, da bi zanosila.

Že tako je imela preveč otrok in jih je težko prehranjevala. Strah jo je bilo, da bi jih imela še več. Hudo neprijetno ji je bilo, da je morala porabiti ves dan za pot do oddaljene klinike skupaj z otroki, kjer pa se je potem lahko izkazalo, da sredstva niti nimajo na zalogi. Med temi prvimi potovanji sem spoznala še veliko drugih mater, ki so pogovor s cepiva za otroke preusmerile na kontracepcijo.

Spominjam se, kako sem v vasi v Nigru obiskala mater po imenu Sadi Sejni s šestimi otroki, ki so se med najinim pogovorom vsi potegovali za njeno pozornost. Povedala mi je to, kar sem slišala še od toliko drugih mater: »Ne bi bilo

pošteno, ko bi imela še kakšnega otroka, saj niti teh, ki jih imam, ne morem nahraniti!«

V Nairobiju sem v razsežni in zelo revni soseski Korogočo spoznala Mary, mlado mater, ki je prodajala nahrbtnike, izdelane iz odpadnih koščkov modrega blaga za kavbojke. Povabila me je k sebi domov, kjer je šivala in pazila na svoja majhna otroka. Rekla je, da uporablja kontracepcijo zato, ker je življenje težko. Vprašala sem jo, ali se njen mož s tem strinja. Odvrnila je. »Tudi on ve, da je življenje težko.«

Ne glede na to, s kakšnim namenom sem šla na pot, sem vse pogosteje slišala o potrebi po kontracepcijskih sredstvih. Obiskala sem skupnosti, v kateri so vse matere izgubile po kakega otroka in so vsi poznali kako mater, ki je umrla pri porodu. Spoznala sem tudi veliko mater, ki so se neznosno bale, da bi zanosile, ker niso mogle dobro skrbeti niti za otroke, ki so jih že imele. Začenjalo se mi je svitati, zakaj ženske vedno načenjajo temo kontracepcije, čeprav tja nisem prišla zaradi tega.

Te ženske so v stvarnosti doživljale to, o čemer sem prebiral v strokovnih publikacijah.

Leta 2012 je v devetinšestdesetih najrevnejših državah sveta 260 milijonov žensk uporabljalo kontracepcijska sredstva. Več kot 200 milijonov žensk v teh državah pa si je želelo uporabljati ta sredstva, a jih niso mogle dobiti. To je pomenilo, da na milijone žensk v državah v razvoju zanosi prezgodaj, prepozno in prepogosto, da bi njihovo telo to zdržalo. Ko se otroci ženskam v državah v razvoju rodijo vsaj tri leta narazen, je dvakrat verjetneje, da preživijo prvo leto življenja, in 35 odstotkov verjetneje, da doživijo peto leto starosti. Že to je zadostni razlog za širši dostop do kontracepcije, preživetje otrok pa je le en vidik.

Ena najdlje trajajočih raziskav v javnem zdravstvu se je začela v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, ko so v več vaseh v Bangladešu polovici družin dali kontracepcijska sredstva, drugi polovici pa ne. Dvajset let pozneje so bile matere, ki so jemale kontracepcijo, bolj zdrave. Otroci so bili bolj prehranjeni. Družine so imele več denarja. Ženske so več zaslužile. Njihovi sinovi in hčere so si pridobili več let izobrazbe.

Vzroki so preprosti: Ko ženske lahko načrtujejo nosečnosti in jih časovno ustrezno razporedijo, z večjo verjetnostjo storijo več za svoje izobraževanje, več zaslužijo, vzgojijo bolj zdrave otroke ter imajo dovolj časa in denarja za hrano, oskrbo in izobrazbo otrok, da ti lahko uspevajo. Ko otroci dosežejo svoje potenciale, ne končajo v revščini. Tako se družine in države izvijejo iz revščine. Vsaj v zadnjih petdesetih letih se dejansko nobena država ni otresla revščine, ne da bi razširila dostopnost do kontracepcijskih sredstev.

V fundaciji smo se kontracepciji posvetili že takoj na začetku, naš vložek pa ni bil sorazmeren s koristmi. Šele po več letih smo dojeli, da so kontracepcijska sredstva najpomembnejša inovacija, ki rešuje življenje, odpravlja revščino in krepi ženske, kar jih je kdaj bilo. Ko smo videli neznanški učinek načrtovanja družine, smo dojeli, da moramo kontracepciji dati veliko večji pomen.

Pri tem nikakor ni šlo le za več denarja. Morali bi financirati nova, cenejša kontracepcijska sredstva z manj stranskimi učinki, ki bi tudi dlje trajala, ženske pa bi jih lahko dobivale v svoji vasi ali jih same jemale doma. Potrebovali smo svetovni program, v katerega bi bile vključene države, globalne službe in farmacevtska podjetja, da bi v sodelovanju s krajevnimi partnerji za načrtovanje družine poskrbeli

tam, kjer ženske živijo. Potrebovali smo veliko več glasov, da bi se postavili za ženske, ki jih nihče ne sliši. Takrat sem že poznala veliko občudovanja vrednih ljudi, ki so že desetletja delali v gibanjih za načrtovanje družine. Pogovorila sem se s tolikimi, kolikor sem mogla, in jih vprašala, kako bi naša fundacija lahko pomagala, in kaj naj storim, da ojačam njihov glas, da se bo bolje slišal.

Vsi po vrsti so nekako umolknili, kot da je odgovor očiten, le jaz ga ne vidim. Nazadnje mi je nekaj ljudi povedalo: »Najbolje nam lahko pomagate tako, da se nam pridružite pri družbenem osveščanju.«

To ni bil ravno odgovor, kakršnega sem se nadejala.

Sem bolj zasebne narave, v določenih pogledih sem zadržana, celo sramežljiva. V šoli sem dvignila roko, da bi kaj povedala, medtem ko so druga dekleta iz zadnjih vrst na ves glas vpila svoje odgovore. Rada delam v ozadju. Rada preučujem podatke, rada grem gledat, kako delo teče, se srečujem z ljudmi, razvijam strategije in rešujem probleme. Navadila sem se že tudi javno govoriti in dajati intervjuje. Nenadoma pa so prijatelji, kolegi in aktivisti pritiskali name in me nagovarjali, naj tudi sama postanem družbena aktivistka za družinsko načrtovanje, tega pa sem se bala.

Mislila sem si: *Javno se bom izpostavila z nečim tako političnim, kot je načrtovanje družine, medtem ko moja cerkev in mnogi konservativci temu močno nasprotujejo!* Ko je bila Patty Stonesifer direktorica naše fundacije, me je posvarila: »Melinda, če se bo fundacija tega kdaj lotila velikopotezno, boš močno izpostavljena, ker si katoličanka. Vprašanja se bodo usula nate.«

Zavedala sem se, da bi bila to zame velikanska sprememba. Jasno pa mi je bilo, da mora svet glede načrtovanja družine

narediti več. Kljub več desetletjem naporov gorečih aktivistov se je napredek v glavnem ustavil. Načrtovanje družine ni bilo več globalna prioriteta. Delno je do tega prišlo zato, ker se je vprašanje v Združenih državah tako zelo politiziralo, pa tudi zato, ker sta se na globalni ravni financiranje in pozornost preusmerila s kontracepcije na epidemijo aidsa in cepljenje. (Drži sicer, da so zaradi aidsa delili veliko kondomov, kot pa bom pojasnila pozneje, za mnoge ženske kondomi niso bili koristno kontracepcijsko sredstvo.)

Zavedala sem se, da bom v primeru, če se lotim javnega osveščanja o načrtovanju družine in postanem prava aktivistka, izpostavljena kritikam, ki jih nisem bila vajena, za druge dejavnosti pri fundaciji pa bom imela manj časa in energije. Porajal pa se mi je občutek, da je to vendarle vredno, pa naj me stane, kolikor hoče. To sem čutila globoko v sebi, skoraj nagonsko. Načrtovanje družine je neizogibno, če si želimo imeti normalno delujoče družine. Meni osebno je omogočilo, da sem normalno delala in imela dovolj časa za svoje otroke. Preprosto je, poceni, varno in ima zelo velik vpliv – vse ženske, ki sem jih poznala, so uporabljale kontracepcijo, na svetu pa je na stotine milijonov žensk, ki si jo želijo, a je ne morejo dobiti. Takšna razlika v dostopnosti je preprosto nepravilna. Nisem mogla kar odvrniti pogleda, medtem ko so ženske in otroci umirali zaradi pomanjkanja pripomočka, ki jim lahko reši življenje.

Pretehtala sem tudi svoje dolžnosti do lastnih otrok. Imela sem priložnost, da se postavim za ženske, ki jih nihče ne jemlje resno. Kakšna vzornica bom svojim otrokom, če je ne izkoristim? Si želim, da bodo v prihodnosti odklonili kaj težavnega in mi potem rekli, da so le sledili mojemu zgledu?